

Sociaal-Economische
Raad Curaçao

Aan de Voorzitter van de Staten
Dhr. Ing. W. Millerson
A L H I E R.

Datum: Willemstad, 14 augustus 2018

Ref.nr.: 106/2018-SER

Betreft Advies betreffende de initiatiefontwerplandsverordening regelende de instelling, inrichting, samenstelling en bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao

Geachte heer Millerson,

Gaarne vragen wij hierbij uw aandacht voor het volgende.

Op 17 mei 2018 heeft de Sociaal-Economische Raad (SER) een adviesverzoek van de Staten ontvangen regelende de instelling, inrichting, samenstelling en bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (nr. 415c V/16-17, ref. nr. 046/2018-SER).

Dit adviesverzoek is gedaan op grond van artikel 2, tweede lid, van de Landsverordening Sociaal-Economische Raad (A.B. 2010, N° 87, bijlage p), zoals gewijzigd bij P.B. 2017, N° 70, waarin is bepaald dat de Raad zijn adviezen uitbrengt op daartoe strekkend verzoek van één of meer ministers, of van de Voorzitter van de Staten.

De indieners van de initiatiefontwerplandsverordening zijn de leden van de PAR-fractie in de Staten die gebruik hebben gemaakt van het recht van de Staten zoals toegekend in artikel 77 van de Staatsregeling van Curaçao, waarin is opgenomen dat de Staten het recht hebben ontwerplandsverordeningen aan de regering voor te dragen en waarbij door de Staten voor te dragen ontwerplandsverordeningen bij hen aanhangig worden gemaakt door één of meer leden.

Het ontwerp is in behandeling genomen in de voorbereidende vergaderingen van de SER op 8 juni, 27 juli en 10 augustus 2018.

Ansinghstraat 15-17
Willemstad, Curaçao
T: (+5999) 461-5406/5328

www.ser.cw

Bijgaand advies is in de plenaire vergadering van 10 augustus 2018 vastgesteld.

Voor een inhoudelijke uiteenzetting wordt verwezen naar genoemd advies.

Namens de Sociaal-Economische Raad,

De fungerend Voorzitter

mr. J.H. Jacobs

De Algemeen Secretaris,

drs. R.J. Henriquez

cc.: De Minister van Algemene Zaken
De Minister van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport
De Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn
De Minister van Economische Ontwikkeling
De Uitvoeringsorganisatie Wetgeving en Juridische Zaken (UOWJZ)

**Advies inzake de initiatiefontwerplandsverordening
regelende de instelling, inrichting, samenstelling en
bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en
Arbeidsmarkt op Curaçao**

UITGEBRACHT AAN DE VOORZITTER VAN DE STATEN
AUGUSTUS 2018
REF.NR. 106/2018-SER

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) is een vast college van advies met als taak de regering en de Staten te adviseren over het te voeren sociaal-economisch beleid, aangelegenheden van sociaal-economische aard en over wettelijke regelingen van sociaal-economische aard.

Richtinggevend bij de advisering door de SER is het hanteren van een breed welvaartsbegrip waarbij het niet alleen gaat om materiële vooruitgang, maar ook om aspecten van sociaal welzijn en een goede kwaliteit van de leefomgeving, kortom een duurzame ontwikkeling van de samenleving.

De SER streeft daarbij naar kwaliteit en draagvlak: hoge deskundigheid in combinatie met breed gedragen overeenstemming en steun in de samenleving.

Dat kan door in tripartiete vorm – werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers en onafhankelijke leden – te discussiëren over beleid en beleidsvoornemens van de regering en daarover gevraagd en ongevraagd te adviseren.

Diverse maatschappelijke organisaties krijgen ook een luisterend oor bij de SER; afhankelijk van het onderwerp ter advisering, worden deze organisaties op uitnodiging van de SER gevraagd hun deskundigheid in te brengen.

Actuele informatie over de samenstelling en de werkzaamheden van de SER, adviezen, persberichten en het laatste nieuws zijn te vinden op de website van de SER.

Sociaal-Economische Raad
Ansinghstraat 15-17
Willemstad, Curaçao
T (+5999) 461 5406 / 5328
E info@ser.cw
www.ser.cw

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding

Inhoudsopgave

Samenvatting van conclusies en aanbevelingen.....	1
1. Inleiding.....	6
1.1 Adviesvraag.....	6
1.2 Reikwijdte van het advies.....	6
2. Standpunt van de SER	7
2.1 Wettelijk en beleidskader ROA	7
2.2 Observaties motivering noodzaak en nut van ROA in Memorie van Toelichting.....	8
2.3 Belang en noodzaak om voorbereid te zijn op de toekomst van werk.....	10
2.3.1 Kansen en bedreigingen <i>Future of Work</i>	10
2.3.2 Kernvraagstuk aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt	14
2.3.3 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt Curaçao	15
2.4 ROA en Kenniscentrum Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven	19
2.5 Onafhankelijk adviescollege.....	21
2.5.1 Nut en noodzaak van een apart adviescollege.....	21
2.5.2 Taakomschrijving en werkwijze TWE	23
2.5.3 Samenstelling van het adviescollege.....	23
2.5.4 Ondersteuning	24
2.5.5 Conclusie	24
Bijlage 1 Puntsgewijze samenvatting van het advies van de RvA inzake het initiatiefontwerp	26

Advies van de Sociaal-Economische Raad (SER) zoals vastgesteld in de plenaire vergadering van 10 augustus 2018 betreffende de initiatiefontwerplandsverordening regelende de instelling, inrichting, samenstelling en bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (nr. 415c V/16-17, ref.nr. 046/2018-SER)

Samenvatting van conclusies en aanbevelingen

- Op 17 mei 2018 heeft de Sociaal-Economische Raad (SER) een adviesverzoek van de Staten ontvangen betreffende de initiatiefontwerplandsverordening regelende de instelling, inrichting, samenstelling en bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (nr. 415c V/16-17, ref.nr. 046-2018-SER).
- De indieners van de initiatiefontwerplandsverordening zijn de leden van de PAR-fractie in de Staten die gebruik hebben gemaakt van het recht van de Staten zoals toegekend in artikel 77 van de Staatsregeling van Curaçao.
- De initiatiefontwerplandsverordening (hierna: het initiatiefontwerp) beoogt de instelling van een vast college van advies ten dienste van de regering en de Staten, namelijk de Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (ROA). Ingevolge artikel 2, eerste lid, heeft de ROA tot taak de regering en de Staten, gevraagd en ongevraagd, te adviseren over de hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van onderwijs, ook mede in het licht van de tendensen op de arbeidsmarkt.
- De nieuw in te stellen Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt wordt in de Memorie van Toelichting (MvT) bij het initiatiefontwerp nadrukkelijk onderscheiden van de ROA ten aanzien van het secundair beroepsonderwijs (ROA-SBO). In de MvT wordt gesteld dat het eerstgenoemde college een 'vast en zelfstandig adviescollege is dat adviezen over de gehele linie met betrekking tot onderwijs en vorming in zijn algemeenheid geeft en uitgaat van een integrale benadering van onderwijs en vorming, het welk verder ook wordt gerelateerd aan economische ontwikkeling'. Het adviesverzoek betreft het vaste adviescollege ROA.
- Bij de indiening van het initiatiefontwerp is het advies van de Raad van Advies (RvA) d.d. 26 april 2017 (RvA no. RA/08-17-LV) toegevoegd. De SER heeft het advies van de RvA uitvoerig en grondig bestudeerd en deelt zowel de bevindingen alsook de aanbevelingen van de RvA ten aanzien van het initiatiefontwerp. Ook de SER stelt vast dat in de MvT het nut en de noodzaak van het adviescollege ROA niet overtuigend en eenduidig zijn verwoord. De bevindingen en aanbevelingen van de RvA zijn vooralsnog niet in het initiatiefontwerp verwerkt. De SER adviseert de indieners om de aanbevelingen van de RvA alsnog integraal over te nemen in het initiatiefadvies.
- In het verlengde van het voorgaande, merkt de SER op dat in de MvT niet is ingegaan op de vraag hoe het adviescollege ROA zich verhoudt tot de ROA voor het secundair beroepsonderwijs, terwijl er duidelijk sprake kan zijn van overlap of op zijn minst raakvlakken. De vraag waarom er twee raden dienen te zijn, blijft onbeantwoord. De SER acht een nadere onderbouwing c.q. motivering in dit verband van belang.
- De SER stelt vast dat de ROA binnen de context van de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie (ROA-SBO) tot op heden niet is ingesteld. Voor zover de SER heeft

kunnen nagaan is dit onder meer toe te schrijven aan het gebrek aan bestuurlijke continuïteit en institutionele tekortkomingen. De SER onderschrijft evenwel het belang en de noodzaak van onafhankelijke, professionele advisering ten aanzien van de taken, zoals weergegeven in de voornoemde Landsverordening secundair onderwijs en educatie, ter bevordering van een doeltreffend en toekomstgericht onderwijsaanbod in het secundair beroepsonderwijs. Het huidige onderwijsaanbod is onvoldoende afgestemd op de behoefte op de arbeidsmarkt, waardoor er substantiële mismatches zijn tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De regierol die de ROA-SBO dient te vervullen, is een belangrijke voorwaarde om actieve samenwerking tussen arbeidsmarkt en beroepsonderwijs blijvend vorm te kunnen geven. Een dergelijke ROA kan tevens een regiefunctie vervullen met betrekking tot de noodzakelijke samenwerking en afstemming op zowel uitvoerings- als beleidsniveau tussen de schoolbesturen en het Ministerie van OWCS.

- De SER ziet voordelen in een ROA-SBO als hybride organisatie, met taken zoals beschreven in de landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie in combinatie met taken die het KBB voorheen uitvoerde op het gebied van leermeestertraining en het certificeren van leerbedrijven binnen het kader van de beroepspraktijkvorming (stages). De SER is van mening dat, gezien het grote belang van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt, het voorbereid zijn op de *Future of Work* en het terugdringen van de jeugdwerkloosheid, continuïteit gewaarborgd moet zijn. De taken van een hybride ROA, zowel de beleidsmatige als de uitvoerende, dienen wettelijk verankerd te zijn. Er moet sprake zijn van een bevoegde opdrachtgever, een uitgewerkt plan of programma en bijbehorende middelen en bevoegdheden. Indien dit niet het geval is, bestaat een gerede kans dat er private initiatieven ontstaan die niet voor iedereen toegankelijk zijn en/of ad hoc oplossingen.
- In de MvT wordt in de algemene beschouwingen gesteld dat het huidige onderwijsstelsel 'om meerdere redenen niet volledig voldoet' en dat er in de onderwijs- en vormingssector 'een grondige revisie én hervorming moet komen'. 'Bij deze onderwijs hervorming moet tevens rekening worden gehouden met de nieuwe informatie- en kennismaatschappij van deze eeuw, de zogenaamde 'OECD 21st Century Skills', die belangrijke implicaties heeft voor onderwijssystemen.' Er wordt gesteld dat er een noodzaak is tot levenslang leren gelet op de in hoog tempo toenemende globalisering, digitalisering en informatisering. 'De visie voor het realiseren van een modern en dus SMART Curaçao in de onderwijssector is essentieel.'
- De SER merkt in de eerste plaats op dat er in de MvT slechts op impliciete wijze een relatie wordt gelegd tussen de gesignaleerde vraagstukken in het onderwijs en de noodzaak voor de instelling van het adviescollege ROA. Ten tweede constateert de SER dat in de MvT de gesignaleerde vraagstukken hoofdzakelijk vanuit de huidige uitdagingen binnen de onderwijssector worden belicht. Dit terwijl in de algemene beschouwingen de noodzaak voor een revisie van het onderwijsstelsel in eerste instantie vanuit het perspectief van een steeds sneller veranderende arbeidsmarkt wordt gezien en vanuit dit perspectief het belang van nieuwe kennisontwikkeling en levenslang leren wordt onderkend. Door de grote focus op de huidige onderwijsproblematiek blijft de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt onderbelicht. Mede hierdoor is de MvT ook niet duidelijk over de specifieke meerwaarde van een ROA als apart college van advies.
- Evenmin is in de MvT uiteengezet hoe de ROA zich op het adviesterrein 'onderwijs en arbeidsmarkt' verhoudt tot de SER. Immers het vraagstuk van de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt is bij uitstek één van de sociaal-economische adviesterreinen van de SER.

- Ook de verhouding van de ROA tot de beleidsorganisaties binnen de ministeries van Onderwijs Wetenschap, Cultuur en Sport (OWCS) en van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW) wordt niet nader toegelicht.
- De SER acht het daarom imperatief dat zowel in de considerans van het initiatiefontwerp alsmede in de algemene beschouwingen van de daarbij behorende MvT nut en noodzaak van een ROA expliciet worden aangegeven en gemotiveerd toegelicht.
- Niettegenstaande het feit dat het initiatiefontwerp nog onvoldoende inhoudelijk is uitgewerkt en evenmin aan de Aanwijzingen voor de regelgeving voldoet, heeft de SER gemeend toch daarover advies uit te brengen. Immers de vraag naar een apart college van advies op het adviesterrein 'onderwijs en arbeidsmarkt' is een vraag die voor advies aanhangig moet worden gemaakt bij de SER op grond van de ruime interpretatie die gegeven kan worden aan het bepaalde in artikel 1, tweede lid, van de Landsverordening Sociaal-Economische Raad (A.B. 2010, no. 87, bijlage p), zoals gewijzigd bij P.B. 2017, no. 70. Het advies is opgebouwd rond de centrale vraag of een apart adviescollege als bedoeld in het initiatiefontwerp nuttig en noodzakelijk is. De SER komt op basis van zijn analyse tot de conclusie dat een apart adviescollege op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt niet alleen nuttig en noodzakelijk is, maar zelfs hoognodig is, hetgeen hieronder nader wordt toegelicht.
- Wereldwijd leiden de snelheid en aard van globalisering, technologisering, robotisering, *artificial intelligence*, digitalisering, klimaatveranderingen en demografische trends, tot ingrijpende wijzigingen op de arbeidsmarkt. Kennis en vaardigheden raken steeds sneller verouderd, routinematig werk wordt in veel sectoren overbodig en de aard van het werk verandert sneller dan ooit. In een steeds hoger tempo verdwijnen traditionele banen en veranderen werkrelaties, worden nieuwe werkmogelijkheden gecreëerd, veranderen banen van inhoud en vinden sectorale herallocaties plaats op het gebied van werkgelegenheid en tegelijkertijd marginalisering van sommige groepen op de arbeidsmarkt. Het risico dat er sprake kan zijn van mismatches tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt neemt toe, met aan de ene kant tekorten aan gekwalificeerd specialistisch personeel in bepaalde sectoren en aan de andere kant mensen die niet aan het werk komen omdat ze een opleiding hebben voor een sector waar door robotisering en automatisering banen verdwijnen. Vanuit sociaal-economisch oogpunt acht de SER het van eminent belang dat de huidige en toekomstige *workforce* voorbereid is op de toekomst van werk.
- Uit de bedrijvenenquête die eind juni 2018 door de Kamer van Koophandel is uitgevoerd komt onder meer naar voren dat ruim de helft van de ondervraagden denkt dat het waarschijnlijk is dat niet-traditionele concurrentie hun bedrijf of de Curaçaose economie in de komende vijf jaar gaat beïnvloeden. Meer dan 90 procent denkt dat opkomende digitale technologieën belangrijk worden voor Curaçao en 80 procent geeft dit specifiek voor hun eigen bedrijf aan. Zijn onderwijs en arbeidsmarkt hierop voorbereid?
- Vrijwel alle onderzoeken op het gebied van de *Future of Work* wijzen op de ongelijke verdeling van risico's van de huidige technologieën, waarbij laagopgeleiden meer risico's lopen op verlies van banen dan hogeropgeleiden en het middensegment afneemt. Ook op Curaçao verdwijnen steeds meer banen in het middensegment als gevolg van het automatisering van bedrijfsprocessen en de digitalisering van diensten, zoals in het bank- en verzekeringswezen.
- Verschillende analyses schatten in dat de volgende generatie van technologieën relatief laaggeschoolde banen zal doen verdwijnen en hooggeschoolde banen zal blijven complementeren. In toenemende mate is nieuwe technologie, zoals kunstmatige intelligentie, Big Data, robotica, 3D

printing, Internet of Things en de digitale revolutie, in staat om niet alleen routinematige taken over te nemen, maar ook niet-routinematige taken, fysieke en cognitieve. De verwachting is dat automatiseringstechnologieën steeds goedkoper worden en de kapitaal-arbeid substitutie steeds sneller zal gaan. Bij de relatief laagopgeleiden gaat het bijvoorbeeld om assistenten bij het bereiden van voedsel, schoonmakers, werknemers in de bouw, manufacturing en transport. Bij de hoogopgeleiden gaat het bijvoorbeeld om robots voor operaties, het stellen van ziektediagnoses, het verlenen van financiële en juridische diensten, vertaaldiensten, en dergelijke.

- Wereldwijd staat het onderwijs voor complexe uitdagingen om in te spelen op deze en komende maatschappelijke transformaties. Curaçao vormt hierop geen uitzondering. Hoe kunnen huidige en toekomstige werknemers dusdanig toegerust zijn en blijven zodat zij succesvol zijn in steeds-veranderende, technologie-rijke werkomgevingen? Onderwijscurricula zullen moeten worden aangepast aan de veranderingen die het gevolg zijn van automatisering, digitalisering, robotisering en globalisering, zodat jongeren de vaardigheden leren waarmee zij zich ten volle kunnen ontplooiën in een snel veranderende maatschappij. Ook werkgevers en werknemers zullen steeds vaker te maken krijgen met de gevolgen van een snel veranderende maatschappij en de noodzaak om gedurende hun gehele loopbaan te leren en zich verder te ontwikkelen door middel van bij- en omscholing.
- Het centrale thema bij toekomstgericht onderwijs is: *leren om levenslang te leren* om duurzaam op de arbeidsmarkt en maatschappelijk te kunnen participeren. Een optimale aansluiting van het onderwijs – in de breedste zin – op snel veranderende behoeftes op de arbeidsmarkt is daarbij het kernvraagstuk.
- Hoe kunnen organisaties zich voorbereiden op een toekomst waar nog zo weinig zicht op is? Hoe kunnen mensen hun eigen loopbaan vormgeven en de daarbij behorende opleidingen? Hoe kan de overheid een sterke visie ontwikkelen op de *Future of Work* binnen het kader van een effectief arbeidsmarktbeleid?
- Deze vraagstukken zijn complex van aard en vereisen een integraal beleidsraamwerk, waarbij stakeholders van de private en publieke sector, het onderwijs en het maatschappelijk middenveld actief met elkaar samenwerken om de vooruitzichten voor iedereen te verbeteren, te midden van de vele uitdagingen van de toekomst.
- Naar de mening van de SER zijn de uitdagingen van de *Future of Work* dusdanig complex en verstrekkend dat onderwijs, bedrijfsleven, vakbonden en overheid het zich niet kunnen veroorloven om af te wachten wat komen gaat. Veranderingen op de arbeidsmarkt vinden al plaats en in een steeds sneller tempo. De toekomst van werk zal het resultaat zijn van vele complexe, wisselende en nu nog niet te voorspellen krachten. Een proactieve houding is dan ook nodig om de uitdagingen van de toekomst van werk aan te kunnen gaan.
- De snelheid en mogelijke impact van technologische veranderingen en andere mega-trends op de vraagstukken gerelateerd aan de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt zijn dusdanig dat dit een exclusieve aandacht vanuit specifieke expertises vereist. Om nu en in de toekomst in staat te zijn om tijdig in te spelen op deze veranderingen op de arbeidsmarkt zijn vernieuwingen van en binnen het gehele onderwijsstelsel nodig.
- Gelet op de omvang en complexiteit van voorgenoemde beleidsvraagstukken, alsmede het intersectorale karakter hiervan, is er volgens de SER behoefte aan een op basis van artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao in te stellen onafhankelijk adviescollege van experts. Het

adviescollege adviseert op strategisch niveau aan de regering en de Staten - gevraagd en ongevraagd - over de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt en is daarin richtinggevend voor de middellange en lange termijn. Het strategische adviescollege vervult een signaalfunctie, is 'makelaar' tussen de wetenschappelijke wereld en de beleidspraktijk en produceert nieuwe beleidsopties die ook verder af kunnen staan van de gangbare politieke/bestuurlijke opinie. Het adviescollege analyseert trends in de vraag naar arbeid op de lokale en internationale arbeidsmarkt en trends in het onderwijs en vertaalt deze trends naar advies omtrent onderwijs- en arbeidsmarktbeleid. Advisering op het gebied van onderwijsbeleid betreft alle fasen en niveaus van onderwijs, gericht op het ontwikkelen van competenties voor een toekomstige arbeidsmarkt en de inrichting van het onderwijs, zodat dit zo goed mogelijk aansluit. Het adviescollege houdt voeling met het bedrijfsleven, de besturen van onderwijsinstellingen, de overheid en het maatschappelijk middenveld. Het adviescollege houdt uiteraard ook voeling met de ROA-SBO, dat zich met name begeeft op het uitvoeringsniveau inzake de afstemming beroepsonderwijs en arbeidsmarkt.

- Voorgesteld wordt om het adviescollege niet Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt te noemen, maar Adviescollege voor de Toekomst van Werk en Educatie (TWE). Het gebruik van het begrip 'adviescollege' is allereerst in overeenstemming met de terminologie in artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao en met de terminologie in artikel 1, lid a, in de Landsverordening adviescolleges (A.B. 2010, no. 87), die het algemeen wettelijk kader voor de instelling van het adviescollege TWE biedt. Door het adviesorgaan anders te noemen kan er tegelijkertijd geen verwarring ontstaan met de ROA zoals genoemd in de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie. Tevens geeft de volgorde van de begrippen Toekomst van Werk en Educatie, het belang aan van het beschouwen van onderwijsvraagstukken vanuit het perspectief van *Future of Work*. Immers de toekomst van het werk is leidend ten aanzien van de inrichting van de onderwijsstelsels.

1. Inleiding

1.1 Adviesvraag

Op 17 mei 2018 heeft de Sociaal-Economische Raad (SER) een adviesverzoek van de Staten ontvangen betreffende de initiatiefontwerplandsverordening regelende de instelling, inrichting, samenstelling en bevoegdheden van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (nr. 415c V/16-17, ref.nr. 046/2018-SER).

De indieners van de initiatiefontwerplandsverordening zijn de leden van de PAR-fractie in de Staten die gebruik hebben gemaakt van het recht van de Staten zoals toegekend in artikel 77 van de Staatsregeling van Curaçao.

De initiatiefontwerplandsverordening (hierna: het initiatiefontwerp) beoogt de instelling van een vast college van advies ten dienste van de regering en de Staten, namelijk de Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Curaçao (ROA). Ingevolge artikel 2, eerste lid, heeft de ROA tot taak de regering en de Staten, gevraagd en ongevraagd, te adviseren over de hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van onderwijs, ook mede in het licht van de tendensen op de arbeidsmarkt. In artikel 2, tweede lid, kan de ROA de Minister van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport (OWCS) en de Minister van Economische Ontwikkeling (MEO) desgevraagd adviseren over de toepassing van wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen op het terrein van onderwijs, ook mede in het kader van het arbeidsmarktbeleid.¹

1.2 Reikwijdte van het advies

Bij de indiening van het initiatiefontwerp is het advies van de Raad van Advies (RvA) d.d. 26 april 2017 (RvA no. RA/08-17-LV) toegevoegd. De SER heeft het advies van de RvA uitvoerig en grondig bestudeerd en deelt zowel de bevindingen alsook de aanbevelingen van de RvA ten aanzien van het initiatiefontwerp. De bevindingen en aanbevelingen van de RvA zijn voortsnog niet in het initiatiefontwerp verwerkt. De SER adviseert de indieners om de aanbevelingen van de RvA alsnog integraal over te nemen in het initiatiefadvies.

In onderhavig advies wordt niet verder ingegaan op de door de RvA naar voren gebrachte bevindingen en aanbevelingen inzake het initiatiefontwerp, behoudens daar waar er vanuit het adviesterrein van de SER (aanvullende) bevindingen en aanbevelingen kunnen worden gemaakt. Voor een puntsgewijze samenvatting van het advies van de RvA wordt verwezen naar bijlage 1.

---

¹ De 'kan-bepaling' komt erop neer dat de beide bestuursorganen kunnen besluiten geen advies te vragen.

2. Standpunt van de SER

2.1 Wettelijk en beleidskader ROA

Op 11 september 2002 is bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, de Raad van Onderwijs en Arbeidsmarkt ingesteld (Instellingsbesluit Raad van Onderwijs en Arbeidsmarkt, P.B. 2002, no. 114). In artikel 16, eerste lid, is bepaald dat het Bureau Secretariaatvoering SER/ROA/GOA belast is met de secretariaatvoering van deze Raad. Met ingang van 8 oktober 2002 zijn bij landsbesluit 15 personen tot leden van de Raad benoemd. De samenstelling van de Raad is tripartiet: vijf leden vertegenwoordigen representatieve organisaties van werkgevers², vijf leden vertegenwoordigen representatieve organisaties van werknemers³ in de eilandengebieden Bonaire, Curaçao, Saba, St. Eustatius en St. Maarten en vijf leden zijn benoemd op basis van hun deskundigheid op het gebied van onderwijs- en arbeidsmarktbeleid⁴.

Bij de inwerkingtreding van de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie (P.B. 2008, no. 37) op 22 mei 2008 is het Instellingsbesluit Raad van Onderwijs en Arbeidsmarkt ingetrokken (vide artikel 76, onder d). Vervolgens is deze ROA op 4 november 2009 feitelijk opgeheven.

In de hierboven genoemde Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie is in artikel 70 bepaald dat een (nieuwe) Raad van Onderwijs en Arbeidsmarkt bij *eilandsbesluit* zal worden ingesteld, 'welke in elk geval belast is met de taken die in deze landsverordening aan die Raad zijn toebedeeld'. De ROA geeft volgens deze landsverordening advies aan de Minister van OWCS inzake:

- De erkenning van opleidingen en de intrekking van erkenningen (artikelen 3 en 7)
- Het intrekken van licenties van een bepaalde cursus educatie (artikel 9)
- Het vaststellen van eindtermen, deelkwalificaties, maximale studielast, beroep of beroepscategorie op de voorbereiding waarvan de opleiding is gericht, en van aanvullende kwaliteitsborging (artikel 18)
- Het vaststellen van de eindtermen voor de cursussen educatie (artikel 25)
- Het vaststellen van vooropleidingseisen voor de inschrijving van een vakopleiding en een middenkaderopleiding (artikel 42).

De Raad heeft tevens tot taak om de minister en door tussenkomst van de minister andere ministers te adviseren met betrekking tot ontwikkelingen op het gebied van (beroeps)onderwijs en arbeidsmarkt.

De SER stelt vast dat deze ROA binnen de context van de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie tot op heden niet is ingesteld. Voor zover de SER heeft kunnen nagaan is dit onder meer toe te schrijven aan het gebrek aan bestuurlijke continuïteit en onderbezetting bij OWCS.

De SER onderschrijft evenwel het belang en de noodzaak van onafhankelijke, professionele advisering ten aanzien van de taken, zoals hierboven (puntsgewijs) weergegeven, ter bevordering van een doeltreffend en toekomstgericht onderwijsaanbod in het secundair beroepsonderwijs.

In de Memorie van Toelichting (MvT) bij het initiatiefontwerp wordt de nieuw in te stellen Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt nadrukkelijk onderscheiden van de hiervoor genoemde ROA ten aanzien van het secundair beroepsonderwijs. In de MvT wordt gesteld dat dit 'vaste en zelfstandige

² Dhr. drs. R.F.M. Thuis, dhr. A.J. Kuster, dhr. I.H. van Wilgen, dhr. B. de Castro, mw. E.M. de Jongh.

³ Dhr. A.A. Chacuto, dhr. A. Zimmerman, dhr. F. Melaan, dhr. F. Bernadina, mw. mr. B.P. Hart.

⁴ Mw. dr. M.B. Dijkhoff, dhr. J.E. Evertsz, dhr. C. Lau, dhr. J. Rosheuvel, dhr. F. Janga.

adviescollege adviezen over de gehele linie met betrekking tot onderwijs en vorming in zijn algemeenheid geeft en uitgaat van een integrale benadering van onderwijs en vorming, het welk verder ook wordt gerelateerd aan economische ontwikkeling’.

In het Regeerprogramma 2017 – 2021 staat onder het thema Onderwijs, Educatie & Vorming als kernactiviteit het oprichten van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. De *outcome* hiervan is: Onderwijs sluit beter aan op actuele ontwikkelingen en behoeftes op de arbeidsmarkt. Volgens de SER is het niet duidelijk of er bedoeld wordt op een ROA voor het secundair beroepsonderwijs, of tevens op een ROA als hoger adviescollege voor beleidsvraagstukken op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt.

De SER is van oordeel dat zowel de ROA-SBO als het hoger adviescollege bij kunnen dragen aan het behalen van de SDG 4 (*Sustainable Development Goal*), het duurzame ontwikkelingsdoel voor onderwijs: zorg vóór 2030 voor gelijkwaardig en goed onderwijs voor iedereen, geen enkele groep uitgesloten. En zorg voor voldoende mogelijkheden om ook later in het leven onderwijs te volgen (*lifelong learning*).⁵

Opgemerkt wordt dat in de MvT niet is ingegaan op de vraag of er naast het adviescollege ROA ook nog een ROA voor het secundair beroepsonderwijs wordt ingesteld, zoals wettelijk is bepaald. Ook wordt niet ingegaan op de vraag hoe deze raden zich tot elkaar verhouden voor wat betreft verantwoordelijkheden, taken en afstemming ten aanzien van elkaars adviesterreinen, terwijl er duidelijk sprake kan zijn van overlap of op zijn minst raakvlakken. De vraag waarom er twee raden dienen te zijn, blijft onbeantwoord. De SER acht een nadere onderbouwing c.q. motivering in dit verband van belang.

Op verzoek van de SER is, in een bijzondere voorbereidende vergadering van de SER op 8 juni 2018, een nadere toelichting ontvangen van de indieners van onderhavig initiatiefontwerp, te weten de leden van de PAR-fractie. Uit de mondelinge toelichting kwam naar voren dat de indieners in hun initiatiefontwerp inderdaad doelen op een onafhankelijk adviescollege in de zin van artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao en dat zij de instelling van een ROA zoals bedoeld in de Landsverordening secundair beroepsonderwijs kennelijk over het hoofd hebben gezien. Zij gaven eveneens aan dat zij, na advisering door de SER, het initiatiefontwerp zullen aanpassen en opnieuw in procedure zullen brengen.

2.2 Observaties motivering noodzaak en nut van ROA in Memorie van Toelichting

In deze paragraaf beschrijft de SER zijn observaties ten aanzien van de motivering van de noodzaak en het nut van een ROA, zoals uiteengezet is in de MvT. In de MvT wordt in de algemene beschouwingen gesteld dat het huidige onderwijsstelsel 'om meerdere redenen niet volledig voldoet' en dat er in de onderwijs- en vormingssector 'een grondige revisie én hervorming moet komen'. 'Bij deze onderwijshervorming moet tevens rekening worden gehouden met de nieuwe informatie- en kennismaatschappij van deze eeuw, de zogenaamde 'OECD⁶ 21st Century Skills', die belangrijke implicaties heeft voor onderwijssystemen.' Hierbij worden 19 aandachtspunten genoemd die 'om een integrale aanpak vragen op het gebied van voorschoolse, schoolse en algemene educatie' in relatie tot een steeds veranderende arbeidsmarkt, waarin er voortdurend behoefte is aan nieuwe kennisontwikkeling en -exploitatie. 'Het accent moet worden verlegd van repressie naar preventie en

⁵ Eind september 2015 is er door de Verenigde Naties een nieuwe mondiale agenda aangenomen die een eind moet maken aan armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. Hiertoe zijn 17 SDGs opgenomen in de agenda 2030.

⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development.

het creëren van mogelijkheden voor onze toekomst; dit geldt voor zowel jongeren als ouderen.' Er wordt gesteld dat er een noodzaak is tot levenslang leren gelet op de in hoog tempo toenemende globalisering, digitalisering en informatisering. 'De visie voor het realiseren van een modern en dus SMART Curaçao in de onderwijssector is essentieel.'⁷

In het licht van deze algemene beschouwingen wordt in artikel 1 de instelling van een onafhankelijk adviescollege, te weten een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), voorgesteld.

De SER merkt in de eerste plaats op dat er in de MvT slechts op impliciete wijze een relatie wordt gelegd tussen de gesignaleerde vraagstukken en de noodzaak voor de instelling van het adviescollege ROA.

Ten tweede constateert de SER dat in de MvT de gesignaleerde vraagstukken hoofdzakelijk vanuit de huidige uitdagingen binnen de onderwijssector worden belicht. Dit terwijl in de algemene beschouwingen de noodzaak voor een revisie van het onderwijsstelsel in eerste instantie vanuit het perspectief van een steeds sneller veranderende arbeidsmarkt wordt gezien en vanuit dit perspectief het belang van nieuwe kennisontwikkeling en levenslang leren wordt onderkend. Door de grote focus op de huidige onderwijsproblematiek blijft de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt onderbelicht. Mede hierdoor is de MvT ook niet duidelijk over de specifieke meerwaarde van een ROA als apart college van advies.

Zoals ook uit het advies van de RvA blijkt, kan een vast college van advies in de zin van artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao slechts binnen het in de Landsverordening adviescolleges (A.B. 2010, no. 87, bijlage g) vastgestelde algemeen wettelijk kader worden ingesteld.⁸ Bij de instelling dient voldoende gemotiveerd te worden toegelicht op grond waarvan dit college niet kan worden gemist. De RvA wijst in dit licht tevens naar aanwijzing 4, eerste lid, van de Aanwijzingen voor de regelgeving (hierna: de Aanwijzingen) waarin is bepaald dat tot het ontwerpen van nieuwe regelingen alleen wordt besloten, indien de noodzaak daarvan is komen vast te staan. Ook de SER stelt vast dat het nut en de noodzaak van het adviescollege ROA in de MvT niet overtuigend en eenduidig zijn verwoord.

Evenmin is in de MvT uiteengezet hoe de ROA zich op het adviesterrein 'onderwijs en arbeidsmarkt' verhoudt tot de SER. Immers het vraagstuk van de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt is bij uitstek één van de sociaal-economische adviesterreinen van de SER.

Ook wordt in de MvT de verhouding van de ROA tot de beleidsorganisaties binnen de ministeries van OWCS en van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW) niet nader toegelicht.

De SER acht het daarom imperatief dat zowel in de considerans van het initiatiefontwerp alsmede in de algemene beschouwingen van de daarbij bijbehorende MvT nut en noodzaak van een ROA expliciet worden aangegeven en gemotiveerd toegelicht.

Niettemin staande het feit dat het initiatiefontwerp nog onvoldoende inhoudelijk is uitgewerkt en evenmin aan de Aanwijzingen voor de regelgeving voldoet, heeft de SER gemeend toch daarover advies uit te brengen. Immers de vraag naar een apart college van advies op het adviesterrein 'onderwijs en arbeidsmarkt' is een vraag die voor advies aanhangig moet worden gemaakt bij de SER op grond van de ruime interpretatie die gegeven kan worden aan het bepaalde in artikel 1, tweede lid,

⁷ Memorie van Toelichting, p. 2 t/m 4.

⁸ Landsverordening houdende regels met betrekking tot de advisering in zaken van algemeen verbindende voorschriften of te voeren beleid van het land Curaçao (Landsverordening adviescolleges), bijlage g, behorende bij Eilandsverordening vaststelling diverse ontwerp-landsverordeningen land Curaçao (A.B. 2010, no. 87).

van de Landsverordening Sociaal-Economische Raad (A.B. 2010, no. 87, bijlage p), zoals gewijzigd bij P.B. 2017, no. 70. Het advies is opgebouwd rond de centrale vraag of een apart adviescollege als bedoeld in het initiatiefontwerp nuttig en noodzakelijk is. De hierboven genoemde vraagstukken komen daarbij eveneens aan bod. De SER komt op basis van zijn analyse tot de conclusie dat een apart adviescollege op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt niet alleen nuttig en noodzakelijk is, maar zelfs hoognodig is, hetgeen hieronder nader wordt toegelicht.

In de voorbereidingen tot onderhavig advies is met een veelheid aan materiedeskundige stakeholders gesproken en is uitgebreid literatuuronderzoek gedaan naar de vraagstukken van een duurzame aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt en de beleidsvragen die deze met zich meebrengen. Vervolgens heeft de SER zijn bevindingen ten aanzien van het nut en de noodzaak voor een apart adviescollege in onderhavig advies verwoord, inclusief de institutionele inbedding hiervan

2.3 Belang en noodzaak om voorbereid te zijn op de toekomst van werk

Vanuit sociaal-economisch oogpunt acht de SER het van eminent belang dat de huidige en toekomstige *workforce* voorbereid is op de toekomst van werk. Internationaal is er veel aandacht voor het thema toekomst van werk (*Future of Work*), met name vanwege de impact van globalisering, technologische vernieuwingen, klimaatveranderingen en demografische trends op de arbeidsmarkt.⁹

Begrijpelijkerwijze is, ter gelegenheid van de viering van het honderdjarig bestaan van de *International Labour Organisation* (ILO) in 2019, het thema *Future of Work* als centraal thema gekozen. Ter voorbereiding hierop biedt de SER in samenwerking met het Ministerie van SOAW een platform om door middel van een interactief proces met experts en stakeholders uit alle geledingen van de samenleving inzicht te verkrijgen in de uitdagingen van *Future of Work*.

In het onderstaande wordt op basis van literatuuronderzoek een korte schets gegeven van de belangrijkste uitdagingen op het gebied van *Future of Work*. Vervolgens wordt van hieruit de relatie gelegd met het onderwijs en de arbeidsmarkt op Curaçao. Daarop volgend worden het nut en de noodzaak van een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt uiteengezet alsmede de institutionele inbedding hiervan.

2.3.1 Kansen en bedreigingen *Future of Work*

Wereldwijd leiden de snelheid en aard van globalisering, technologisering, robotisering, *artificial intelligence*¹⁰, digitalisering, klimaatveranderingen en demografische trends, tot ingrijpende wijzigingen op de arbeidsmarkt. Kennis en vaardigheden raken steeds sneller verouderd, routinematig werk wordt in veel sectoren overbodig en de aard van het werk verandert sneller dan ooit.¹¹ In een steeds hoger tempo verdwijnen traditionele banen en veranderen werkrelaties, worden nieuwe werkmogelijkheden gecreëerd, veranderen banen van inhoud en vindt tegelijkertijd

⁹ Zie bijvoorbeeld: *Social Dialogue and the Future of Work, Background report for the ILO-AICESIS Conference, 23-24 November 2017, Athens, Greece.*

¹⁰ AI (artificial intelligence) is the simulation of human intelligence processes by machines, especially computer systems. These processes include learning (the acquisition of information and rules for using the information), reasoning (using the rules to reach approximate or definite conclusions) and self-correction. <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/AI-Artificial-Intelligence>.

¹¹ OECD, *Policy brief on the future of work, Putting face to the jobs at risk of automation*, March 2018. www.oecd.org/employment/future-of-work.htm. 14 procent van alle banen in 32 landen hebben het risico van automatisering en 32 procent van de banen zullen significante veranderingen ondergaan. Met name laagopgeleiden en jongeren lopen het hoogste risico, zoals assistenten bij het bereiden van voedsel, schoonmakers, werknemers in de bouw, manufacturing en transport.

marginalisering van sommige groepen op de arbeidsmarkt plaats.¹² *Lifelong learning* met een continue investering in studie en persoonlijke ontwikkeling is in toenemende mate van belang om relevant en flexibel te blijven op de toekomstige arbeidsmarkt. Te meer daar de langere levensduur gevolgen zal hebben voor een langer werkzaam leven met meerdere loopbanen.¹³

Het risico dat er sprake kan zijn van mismatches tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt neemt toe, met aan de ene kant tekorten aan gekwalificeerd specialistisch personeel in bepaalde sectoren en aan de andere kant mensen die niet aan het werk komen omdat ze een opleiding hebben voor een sector waar door robotisering en automatisering banen verdwijnen.¹⁴

In vrijwel alle hoogontwikkelde landen behoorden in de afgelopen twee eeuwen technologische veranderingen en bevolkingsgroei tot de belangrijkste *drivers* van productiviteitsgroei en economische groei.¹⁵ Deze groei ging gepaard met positieve effecten op de werkgelegenheid, nieuwe bronnen van welvaart en een daling in het aantal werkuren per werknemer.^{16, 17} Wel waren er negatieve effecten op werkgelegenheid in bepaalde sectoren. Echter, de zogenaamde *spillover* effecten¹⁸ van productiviteitsgroei waren consistent positief.¹⁹ Het negatieve werkgelegenheidseffect binnen bepaalde sectoren werd hiermee gecompenseerd door groei van werkgelegenheid in andere sectoren. Met andere woorden er vonden sectorale herallocaties plaats op het gebied van werkgelegenheid.²⁰

Deze sectorale shifts als gevolg van technologische veranderingen en globalisering hebben in veel landen, in de afgelopen vier decennia, bijgedragen aan een lange termijn trend die een daling van het aandeel van arbeid in het nationaal inkomen laat zien met gemiddeld 4 procent ten opzichte van 1970.^{21, 22} In de wetenschappelijke literatuur wordt deze trend als problematisch beschouwd, omdat een afnemend aandeel van arbeid gepaard gaat met toenemende ongelijkheid, daar inkomen uit arbeid meer gelijk verdeeld is dan inkomen uit kapitaal.²³ De verwachting is dat

¹² OECD, ILO, The World Bank, *Enhancing employability*, 2016, p. 6. ILO, *Inception Report for the Global Commission on the Future of Work*, 2017, 'Widening inequality is becoming a major feature of today's world of work, as the distribution between capital and labour and between individuals has shifted in many countries.' P. 6.

¹³ PWC, *De toekomst van werk 2030. Een wake-up call voor organisaties, burgers en overheid*, mei 2018, p. 7.

¹⁴ Automatisering kan worden gedefinieerd als de substitutie van arbeid door kapitaal, waarbij de behoefte aan mensen om specifieke taken in het productieproces uit te voeren wordt verminderd of geëlimineerd. Lawrence, M., Roberts, C. and Loren King, *Managing Automation. Employment, inequality and ethics in the digital age*. IPPR, 2017. www.ippr.org/cej. Robots zijn zeer breed inzetbaar, vrij programmeerbaar en relatief flexibel. Bij automatisering gaat het om speciale machines of specifieke productielijnen. <https://www.pkmadviesmetaal.nl/blogs/blog-detail/het-nieuwe-produceren-robotisering-en-automatisering/38>

¹⁵ Graetz, G. and G. Michaels, *Robots at work*, CEPR Discussion Paper 10477, Feb. 2018. Onderzoek in 17 landen suggereren dat toenemende robotisering jaarlijks bijdroeg aan een arbeidsproductiviteitsverhoging van 0,36 procent, tegelijkertijd de totale productiviteit verhoogde en output prijzen verlaagden.

¹⁶ McKinsey Global Institute, *Growth and the renewal in the United-States: retooling America's economic engine*. www.mckinsey.com/businessfunctions/business-technology, 2011.

¹⁷ Autor, D. and A. Salomons, *Does productivity growth threaten employment? Robocalypse now?* 2017, www.ecbforum.eu/uploads/originals/2017/speakers/presentations/Autor-Salomons-ECB-Productivity-Talk-v2.0.pdf.

¹⁸ *Spillover* effecten zijn de effecten die gebeurtenissen in bepaalde sectoren hebben op andere sectoren, vaak ogenschijnlijk niet-gerelateerde sectoren.

¹⁹ Autor and Salomons (2017), p. 24.

²⁰ Autor and Salomons (2017), p. 11-15.

²¹ Dao M., Das M., Koczan Z. and W. Lian, *Drivers of declining labour share of income*, IMF, 2017, <https://blogs.imf.org/2017/04/12/drivers-of-declining-labor-share-of-income/>.

²² Vergroting van inkomensongelijkheid is een belangrijk kenmerk geworden van het huidige werk, met shifts in de verdeling tussen kapitaal en arbeid en tussen individuen in veel landen. Met uitzondering van Latijns America is de inkomensongelijkheid in landen in de meeste regio's in het laatste decennium toegenomen, tezamen met een afname in het arbeidsaandeel in het nationaal inkomen. ILO (2017), p. 7-8.

²³ Lawrence (2017), p. 6. Zie ook voetnoot 11, 20 en 21.

automatiseringstechnologieën steeds goedkoper worden en de kapitaal-arbeid substitutie steeds sneller zal gaan.²⁴

In vrijwel alle literatuur op het gebied van sociaal-economische uitdagingen van technologische veranderingen komt de verdeling van welvaart als gevolg van toenemende productiviteit als bron van toenemende zorg naar voren.²⁵ Veel wetenschappers voorzien dat de grootste uitdaging van de zogenaamde Vierde Industriële Revolutie²⁶ een meer gelijke verdeling van de vruchten van toegenomen productiviteit zal zijn.²⁷ Vrijwel alle onderzoeken wijzen op de ongelijke verdeling van risico's van automatisering, waarbij laagopgeleiden in de nabije toekomst meer risico's lopen op verlies van banen dan hogeropgeleiden en het middensegment afneemt.²⁸ In het middensegment gaat het bijvoorbeeld om financieel-administratieve en secretariële functies en technische functies in de bouw en auto-industrie.

In de eerste automatiseringsgolf zijn in de OECD landen steeds vaker en steeds meer taken van werknemers in het middensegment van de arbeidsmarkt door automatisering overgenomen, terwijl hooggeschoolden werden gecompenseerd door computers, die hun productiviteit en salarissen deden toenemen.²⁹ Er is sprake van een toenemende arbeidsmarktpolarisatie met hooggeschoolde-hoogbetaalde banen aan de ene kant en laaggeschoolde-laagbetaalde banen aan de andere kant.³⁰

Onderzoeken over de mate en omvang waarin in de nabije toekomst banen gaan verdwijnen, nieuwe banen zullen ontstaan en huidige banen sterk van inhoud zullen veranderen, geven uiteenlopende cijfers.³¹ Een analyse door McKinsey in 2017 van meer dan 2000 werkzaamheden verdeeld over meer dan 800 beroepen, schatte dat 60 procent van de beroepen voor ten minste 30 procent kunnen worden geautomatiseerd met behulp van bestaande technologie, waardoor ook de aard van het overige werk sterk zal veranderen. Een recente OECD studie voorspelt eveneens dat in de komende 2 decennia ruim 35 procent van de banen radicaal zal veranderen.³² Het scenario van 'technologische werkloosheid' wordt in de literatuur weliswaar beschreven, maar uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat dit verschijnsel vooralsnog niet waarschijnlijk is.^{33, 34, 35} Nieuwe technologieën en

²⁴ OECD, *Future of Work and Skills*, 2017, p. 8, p. 12.

²⁵ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *De Robot de Baas, De toekomst van werk in het tweede machinetijdperk*, 2015. Berge, van den, W. en B. ter Weel, *De impact van technologische veranderingen op de Nederlandse arbeidsmarkt, 1999 - 2014*, p. 89.

²⁶ De Eerste Industriële Revolutie gebruikte water en stoomenergie om productie te mechaniseren. De Tweede gebruikte elektrische energie om massaproductie te creëren. De Derde gebruikte elektronica en informatie technologie om productie te automatiseren. De Vierde Industriële Revolutie - ook wel de *second machine age* genoemd - bouwt verder op de Derde, de digitale revolutie. Deze wordt gekarakteriseerd door een fusie van technologieën die de grenzen tussen de fysieke, digitale en biologische doen vervagen. Schwab, K., *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*, World Economic Forum, 2016. www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means/.

²⁷ Brynjolfsson, E. en A. McAfee, *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*, New York, Norton & Company. Lawrence, M, Roberts, C. en L. King, *Managing Automation, Employment, inequality and the ethics in the digital age*, IPPR Commission on Economic Justice, 2017, p. 3, 6 en p. 24: 'Automation is more likely to accelerate inequalities of wealth and income than create a future of mass joblessness.' www.ippr.org/cei. Berg A. Buffie E. en L. Zanna, *Robots, growth, and inequality*, IMF, Finance & Development, 53:3, 2016, www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/09/berg.htm.

²⁸ OECD (2018). Yan, N., *Automated Inequality*, Harvard Political Review, Oct.2016. Zie ook Graetz (2018).

²⁹ Laurence et al (2017), p. 29. OECD (2017), p. 4.

³⁰ WRR (2015), van den Berge, p. 89; OECD, *OECD Employment Outlook 2017*, www.keepeek.com. OECD, *Future of Work and Skills*, 2017, p. 10.

³¹ Zie voetnoot 10. Yan, 2016, Twee Oxford University onderzoekers schatten dat 47 procent van de banen in de huidige economie van de Verenigde Staten in de komende twintig jaar het risico lopen van automatisering.

³² McKinsey (2017). OECD (2018). Amtz M., Gregory T. en U. Zierahn, *The Risk of automation for jobs in OECD countries: A comparative analysis*, OECD social, employment and migration working papers no. 189, 2016. www.oecd-ilibrary.org.

³³ Lawrence (2017), p. 12; Autor en Salomons (2017), *Automation and jobs: 200 years of concern*, p. 8.

nieuwe markten zullen naar verwachting ook nieuwe en meer productieve banen creëren. Ook uit het onderzoek dat *The Economist Intelligence Unit* heeft uitgevoerd komt naar voren dat technologie meer kansen dan bedreigingen biedt voor unieke menselijke vaardigheden zoals verbeeldingskracht en creativiteit: *'Mind over machine'*.³⁶

Tot nog toe is in de OECD landen de relatie tussen werkgelegenheid en productiviteitsgroei positief, mede omdat toegenomen inkomens tot een toename in vraag naar goederen en diensten leiden en vanwege de *spillover* effecten.³⁷ Wereldwijd is per saldo de werkgelegenheid vanaf 1990 sterk toegenomen (van bijna 2.2 miljard banen in 1991 naar een totaal van 3.2 miljard banen in 2016), zij het dan dat deze iets minder toenam dan het aantal mensen in de werkende leeftijd.³⁸ De ratio 'werkgelegenheid - tot - bevolking' is zelfs toegenomen in de meeste G20 landen tussen 1990 en 2015.³⁹ Wel is er een verschuiving te zien tussen sectoren, tussen beroepen en binnen beroepen, die geleid heeft tot een verandering in de beroepsstructuur. Deze verandering in de beroepsstructuur is dusdanig dat er sprake is van toenemende arbeidsmarktpolarisatie en een significante toename in inkomensongelijkheid in de meest geavanceerde G20 landen.⁴⁰

Verschillende analyses schatten in dat de volgende generatie van technologieën relatief laaggeschoolde banen zal doen verdwijnen en hooggeschoolde banen zal blijven complementeren. In toenemende mate is nieuwe technologie, zoals kunstmatige intelligentie, Big Data, robotica, 3D *printing*, *Internet of Things* en de digitale revolutie, in staat om niet alleen routinematige taken over te nemen, maar ook niet-routinematige taken, fysieke en cognitieve. Bij de relatief laagopgeleiden gaat het bijvoorbeeld om assistenten bij het bereiden van voedsel, schoonmakers, werknemers in de bouw, manufacturing en transport. Bij de hoogopgeleiden gaat het bijvoorbeeld om robots voor operaties, het stellen van ziektediagnoses, het verlenen van financiële en juridische diensten, vertaaldiensten, verkeersplanners, en dergelijke. Wellicht zijn de lessen uit het verleden in de toekomst dan niet meer van toepassing en kan productiviteitsgroei mogelijkerwijs wel leiden tot minder werkgelegenheid.⁴¹ Hoogopgeleiden zijn evenwel over het algemeen beter dan laagopgeleiden toegerust om hun vaardigheden aan te passen aan deze zich snel veranderende omstandigheden.⁴² Voor landen met een dynamische en innovatieve economie en een hoog opgeleide beroepsbevolking bieden robotisering en automatisering dan ook juist kansen.^{43, 44, 45}

De schattingen over de impact van technologische veranderingen op werkgelegenheid zijn niet noodzakelijkerwijs gelijk aan het feitelijke verloop van werkgelegenheid. Allereerst is de adoptie van

³⁴ ILO (2017), p. 25.

³⁵ Kasriel, S., *4 predictions for the future of work*, World Economic Forum, 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/12/predictions-for-freelance-work-education/>

³⁶ The Economist Intelligence Unit, *Humans and machines, the role of people in technology driven organisations*, 2013. <http://perspectives.eiu.com/technology-innovation/humans-and-machines-role-people-technology-driven-organisations/white-paper/humans-and-machines-role-people-technology-driven-organisations>.

³⁷ Autor en Salomons (2017), p. 13.

³⁸ ILO (2017), p. 1.

³⁹ OECD (2017), p. 10.

⁴⁰ OECD (2017), p. 12.

⁴¹ OECD (2017), p. 8 -14.

⁴² Burkhardt R. and C. Bradford, *Addressing the accelerating labor market dislocation from digitalization*, 2017, Brookings Institute, www.brookings.edu/research/addressing-the-accelerating-labor-market-dislocation-from-digitalization/.

⁴³ Gregory, T., A. Salomons, and U. Zierahn, *Technological Change and Regional Labor Market Disparities in Europe*, Centre for European Economic Research, Mannheim, 2015.

⁴⁴ ING, Economisch Bureau, *Robots zijn voor Nederland vooral een kans*, 2014.

⁴⁵ China heeft in de periode 2010-2015 meer dan 8.000 AI patenten geregistreerd, een groeipercentage van 190%, waarmee China significant sneller groeit dan andere leidende markten. Naar schatting zal AI de productiviteit van China met 27% in 2035 verhogen en sterk bijdragen aan economische groei met jaarlijkse groei cijfers van 6.3% naar 7.9% in 2035. Daugherty, P., *How China became an AI leader*, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2017/06/how-china-became-ai-leader/>.

nieuwe technologieën vaak een langzaam proces omdat een veelheid aan economische, wettelijke en maatschappelijke barrières moet worden weggelaten. Daar waar deze adoptieprocessen snel gaan, is er een positief effect te zien tussen technologische veranderingen en werkgelegenheid.⁴⁶ Ten tweede kunnen werkenden zich aanpassen aan de uitdagingen van automatisering door het switchen van taken en door bij- en omscholing; en ten derde kunnen technologische veranderingen ook nieuwe banen creëren door middel van het effect hiervan op productiviteit en de vraag naar nieuwe technologieën.

Hoewel er al veel onderzoek is gedaan naar de *Future of Work*, zijn er nog veel onbeantwoorde vragen over hoe de toekomst van werk er uit zal zien. De toekomst van werk wordt mede bepaald door de manier waarop wij omgaan met de uitdagingen en kansen die wereldwijde trends op het gebied van globalisering, technologische, klimatologische en demografische veranderingen met zich meebrengen.⁴⁷

Het voorgaande kan worden samengevat met de uitspraak:

'We leven niet in een tijdperk van veranderingen, maar in een verandering van tijdperk'.⁴⁸

De technologische revolutie wijzigt in een snel tempo de wijze waarop wij leven, werken en ons tot elkaar verhouden. We leven niet in een periode van transitie, maar in een zich al afspelende transformatie die van ongekennde schaal, reikwijdte en complexiteit is, met de potentie van lange-termijn efficiëntie, productiviteitsstijgingen en welvaartstoename, maar ook tot meer ongelijkheid.⁴⁹

2.3.2 Kernvraagstuk aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

Wereldwijd staat het onderwijs voor complexe uitdagingen om in te spelen op deze en komende maatschappelijke transformaties. Curaçao vormt hierop geen uitzondering. Hoe kunnen huidige en toekomstige werknemers dusdanig toegerust zijn en blijven zodat zij succesvol zijn in steeds-veranderende, technologie-rijke werkomgevingen? Onderwijscurricula zullen moeten worden aangepast aan de veranderingen die het gevolg zijn van automatisering, digitalisering, robotisering en globalisering, zodat jongeren de vaardigheden leren waarmee zij zich ten volle kunnen ontplooiën in een snel veranderende maatschappij. Ook werkgevers en werknemers zullen steeds vaker te maken krijgen met de gevolgen van een snel veranderende maatschappij en de noodzaak om gedurende hun gehele loopbaan te leren en zich verder te ontwikkelen door middel van bij- en omscholing.⁵⁰

Wij weten nu nog niet wat de rollen, vaardigheden, competenties en kennis van de toekomst zullen zijn. Overheden, sociale partners en academici hebben op basis van uitgebreid onderzoek in verschillende landen de zogenaamde 21^e eeuw vaardigheden geïdentificeerd. In combinatie met vakspecifieke kennis en vaardigheden gaat het om:

- kritisch, creatief en probleemoplossend denken,
- *computational thinking*,
- informatie- en ICT-basisvaardigheden,

⁴⁶ Gregory et al (2015).

⁴⁷ PwC, *Workforce of the future. The competing forces shaping 2030*, 2017, <https://www.pwc.com/gx/en/services/people-organisation/publications/workforce-of-the-future.html>.

⁴⁸ Rotmans, J. en M.J. van der Linden, *Verandering van tijdperk: Nederland kantelt*, 2014, uitgeverij Aeneas. Hoogleraar transitiekunde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

⁴⁹ World Economic Forum, www.weforum.org.

⁵⁰ McKinsey (2017). OECD (2018). Arntz et al ( ), *The Risk of automation for jobs in OECD countries: A comparative analysis*, OECD social, employment and migration working papers no. 189. www.oecd-ilibrary.org.

- samenwerken,
- zelfregulering,
- communiceren,
- media wijsheid
- en sociale en culturele vaardigheden.⁵¹

Deze vaardigheden verschillen van de traditionele academische vaardigheden in die zin dat ze niet voornamelijk gebaseerd zijn op *content knowledge*.

Internationaal zijn tal van vernieuwingen binnen het onderwijs te zien in respons op technologische veranderingen en mogelijkheden. *Online learning* is volgens het Horizon rapport een trend die in de komende jaren een belangrijke verandering in het onderwijs kan betekenen.⁵² Ook vinden internationaal projecten plaats rond Big Data en Personalized Learning.⁵³ Tevens wordt digitale geletterdheid in steeds meer landen integraal in het gehele onderwijs opgenomen.⁵⁴ ⁵⁵ Onderwijstrends die in verschillende onderzoeken naar voren komen, zijn onder meer ⁵⁶:

- Adaptief leren met een persoonlijke en adaptieve leeromgeving: onderwijs wordt meer gepersonaliseerd, dus ook het lesmateriaal.
- Meer technologie binnen het klaslokaal: elektronische leeromgevingen en meer leerling-gestuurd onderwijs. Digitale vaardigheden en geletterdheid bij alle leerlingen.
- Steeds meer aandacht voor *softskills*, zoals kritisch denken, probleemoplossend vermogen en samenwerken. Het verbinden van datgene wat leerlingen leren en de wereld om hen heen is hierbij een belangrijk gegeven: het versterkt de motivatie. Authentiek leren in de echte wereld.
- Coderen voor de toekomst: coderen en programmeren als onderdeel van het curriculum, evenals tools als *serious gaming* (spellen waardoor je doelbewust iets leert).
- De leerling als ondernemer: scholen worden steeds meer gezien als de drijvende kracht achter innovatie en ondernemerschap.
- STEM en STEAM: Science, Technology, Engineering en Mathematics (STEM) worden steeds belangrijker. Om dit succesvol te integreren, wordt STEM verbonden aan kunst, ontwerpen en humanistiek: STEM + Arts (STEAM).
- *Internet of Things* (IoT): apparaten in het onderwijs gaan steeds meer met elkaar in verbinding staan.

Het centrale thema bij toekomstgericht onderwijs is: *leren om levenslang te leren* om duurzaam op de arbeidsmarkt en maatschappelijk te kunnen participeren. Een optimale aansluiting van het onderwijs – in de breedste zin – op snel veranderende behoeftes op de arbeidsmarkt is daarbij hét kernvraagstuk.

2.3.3 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt Curaçao

Vrijwel alle sectoren binnen de economie van Curaçao hebben in de afgelopen jaren technologische vernieuwingen toegepast, waaronder mobiel internet, *cloud*-technologie en/of digitalisering van diensten. Bedrijven in de financiële sector en de verzekeringssector zijn hun bedrijfsprocessen aan het automatiseren en diensten aan het digitaliseren, waardoor er arbeidsplaatsen verloren gaan, met

⁵¹ McKinsey Global Institute (2017).

⁵² *Horizon Report K-12*, New Media Consortium and the Consortium for School Networking, Texas, 2017.

⁵³ <https://www.onderwijsvanmorgen.nl/onderwijs-en-technologie-5-belangrijke-ontwikkelingen/>.

⁵⁴ <http://www.technologischeontwikkeling.nl/onderwijs/herziening-onderwijs-vraagt-om-nieuwe-kerndoelen>.

⁵⁵ <http://www.oecd.org/education/cei/spotlights-trends-shaping-education.htm>.

⁵⁶ <https://www.vernieuwendonderwijs.nl/onderwijstrends-2017-2018/>

name in het middensegment.⁵⁷ De Curaçaose markt voor telefonie en televisie is al enige tijd in beweging onder invloed van technologische ontwikkelingen. De reorganisatie en de daarbij afnemende werkgelegenheid bij de overheids naamloze vennootschap United Telecommunication Services (UTS) N.V. is volgens de Kamer van Koophandel (KvK) een direct gevolg van de ontwikkelingen op het gebied van mobiel internet.⁵⁸

De KvK is in juni 2018 gestart met een bedrijvenenquête naar de impact van nieuwe technologieën en constante innovatie op bedrijven en de verschillende sectoren binnen de economie.⁵⁹ Met de resultaten van de enquête, die onlangs zijn verkregen, wordt meer inzicht verkregen in de huidige status van bedrijven, hoe zij zich de afgelopen vijf jaar hebben geïnnoveerd en op welke manier zij dit van plan zijn te doen voor de toekomst. Zo blijkt bijvoorbeeld dat meer dan de helft van de ondervraagden vindt dat managers niet goed geïnformeerd zijn over digitale innovatie en het potentieel daarvan. Aan de andere kant denkt meer dan 90 procent dat opkomende digitale technologieën belangrijk worden voor Curaçao en meer dan 80 procent denkt dat dit belangrijk wordt voor hun eigen bedrijf. De belangrijkste doelstelling bij de automatisering en/of digitalisering van diensten, die in de laatste vijf jaar bij meer dan de helft heeft plaatsgevonden, was het verbeteren van efficiëntie, gevolgd door het verbeteren van klantenservice. Ruim de helft van de ondervraagden denkt dat het waarschijnlijk is dat niet-traditionele concurrentie hun bedrijf of de Curaçaose economie in de komende vijf jaar gaat beïnvloeden.⁶⁰

In de laatste tien jaar zijn er sectorale shifts te zien, zoals een afname van de sector financiële dienstverlening met een relatief hoge productiviteit naar een groei in de *hospitality* sector met een relatief lage productiviteit.⁶¹ Een onderzoek van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS) laat zien dat in de periode 2012 - 2015 sectoren met een ondergemiddelde arbeidsproductiviteitsgroei een toename in hun werkgelegenheidsaandeel zagen, terwijl sectoren met een bovengemiddelde productiviteitsgroei juist een afname van hun werkgelegenheidsaandeel vertoonden. De sectoren financiële dienstverlening, industrie en vastgoed lieten de hoogste bovengemiddelde productiviteitsniveaus zien, terwijl de industriector de hoogste bovengemiddelde arbeidsproductiviteitsgroei noteerde, als gevolg van een intensief gebruik van technologische vernieuwingen in deze sector.⁶² De *hospitality* sector liet weliswaar een toename zien in werkgelegenheidsaandeel, maar met een ondergemiddeld arbeidsproductiviteitsniveau in de periode 2003 – 2015 en een ondergemiddelde productiviteitsgroei in de periode 2009 – 2015. In de periode 2003 – 2015 droeg de arbeidsproductiviteit op Curaçao negatief bij aan de groei van het bruto binnenland product (BBP).

De aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt op Curaçao is in de laatste twintig jaar veelvuldig gedocumenteerd.⁶³

⁵⁷ Amigoe, *Verzekeraar zet meer technologie in*, 28 mei 2018; Guardian Group Fatum schrapte dit jaar ongeveer 50 banen. 'Het oogmerk is Guardian Group klaar te maken voor de toekomst'.

⁵⁸ Antilliaans Dagblad, *Impact innovatie in beeld*, 20 juni 2018.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Chamber of Commerce Curacao, *Business Survey Curacao 2018*.

⁶¹ <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Kingdom-of-the-Netherlands-Curacao-and-Sint-Maarten-2016-Article-IV-Consultation-Discussions-44194>, (10 juli 2018)

⁶² Shekinah Dare, *Measuring labor productivity in Curaçao*, Central Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS) Working Paper, July 2017, p. 26.

⁶³ Er zijn in de afgelopen 20 jaar veel onderzoeksrapporten en notities verschenen waarin de aansluitingsproblematiek is aangehaald en adviezen zijn geformuleerd, waar onder: Verton Advies NV, *Match en Mismatch*, 1998; IMD Consultancy in opdracht van Ministerie van Onderwijs en Cultuur, *Afstemmingsproblematiek Beroepsonderwijs – Arbeidsmarkt*, 2003; Ministerie OWCS, *Deltaplan*, 2007; QDEV, *Monitoring OJSP* (in totaal 6 scans in de periode 2008 – 2012). Onderzoeksrapporten KBB : *Haalbaarheid Werkend Leren*, 2009; *Haalbaarheidsonderzoek zorgopleiding*, 2010; *Klaar voor de*

Het opleidingsniveau van de bevolking van Curaçao is in de periode 2001-2011 gestegen en voortijdige schooluitval van jongeren in de leeftijd van 15 tot en met 24 jaar is ten opzichte van 2001 in 2011 gedaald van 45,2 procent naar 34,9 procent (dit zijn ruim 2.300 jongeren).⁶⁴ Tussen 2011 en 2017 is het jeugdwerkloosheidpercentage gestegen van 24,7 procent naar 32,8 procent (1.858 jongeren in de leeftijd van 15-24 jaar), hetgeen veruit het hoogste is in de regio.⁶⁵

De werkloosheid onder de totale beroepsbevolking is in 2017 toegenomen. Uit het Arbeidskrachtenonderzoek (AKO) 2017 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) komt naar voren dat in 2017 de werkloosheid onder de beroepsbevolking 14,1 procent (10.313 werklozen) was.⁶⁶ In 2016 nam het aantal werkenden nog met meer dan 3.300 toe, terwijl in 2017 het aantal met 2.300 afnam. In de periode 2012 – 2014 was er sprake van een economische krimp, gevolgd door een geringe groei in 2015. In 2016 daalde het reële bruto binnenlands product (BBP) echter met 1 procent en in 2017 kromp de economie nog sterker met 1,7 procent ten opzichte van 2016. De stijging van het aantal werkenden in 2016 is mogelijk een na-ijl effect van de lichte groei in 2015, omdat vanwege frictie op de arbeidsmarkt meer tijd nodig was om vraag en aanbod op elkaar aan te laten sluiten.⁶⁷ Het onderwijsniveau van ongeveer de helft van alle werklozen is VSBO, twee jaar HAVO of twee jaar VWO.⁶⁸ Tegelijkertijd zijn er in de afgelopen drie jaar nieuwe werkvergunningen aangevraagd voor 2.279 (2015), 1.977 (2016) en 1.783 (2017) personen van buiten Curaçao, waarvan 90 procent werd verleend.⁶⁹ Het ging hier vooral om vakmensen in de bouw, zoals lasser, bank- en ijzerwerkers, tegelzetters en om inwonende dienstbodes.

De aansluiting van beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt voor zowel groepen van laagopgeleiden als voor bepaalde groepen van opgeleiden in het secundair beroepsonderwijs (SBO) is problematisch. Een groot deel van de arbeidsvraag gaat uit naar laagopgeleiden, terwijl het arbeidsaanbod grotendeels uit laagopgeleiden bestaat. Een in 2014 uitgevoerd onderzoek door het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Curaçao (KBB) wees uit dat er een betere aansluiting moet komen tussen de competenties van deelnemers (jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 24 jaar die geen startkwalificatie hebben) van de Sociale Vormingsplicht (SVP) en de mogelijkheden binnen de verschillende branches en sectoren op de arbeidsmarkt.⁷⁰ Er is een gebrek aan kwalitatieve afstemming van de opleidingen ten aanzien van de vraag op de arbeidsmarkt, mede omdat er onvoldoende bekend is over de vraag naar personeel op de arbeidsmarkt en over het niveau van competentie eisen. Diverse onderzoeken constateren dat ook een gebrekkig arbeidsethos een factor van belang is bij het feit dat beschikbare vacatures voor laaggeschoolde banen niet worden opgevuld.⁷¹

---

arbeidsmarkt?, 2012, *Kansen en randvoorwaarden voor jongeren van de SVP op de arbeidsmarkt*, 2014; *Kwaliteit en meerwaarde van de Leermeestertraining*, 2014, *Opleidingsbehoefte uiterlijke verzorging*, 2014, *Quickscans Bouw* (2013), *MKB/Retail* (2014), *Bakkerij* (2014), *Hospitality* (2015) en *Logistiek* (2015). Dare, Shekinah, *Aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarktpositie van jongeren op Curaçao*, 2015

⁶⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao, *Census 2011*, www.cbs.cw.

⁶⁵ Dare (2015), p. 24.

⁶⁶ www.cbs.cw, Labour Force of Curacao, Labour Tables 2017.

⁶⁷ Dare, Shekinah, Hek, Ameer, *The Validity of Okun's Law in Curaçao*, Centrale bank van Curaçao en Sint Maarten, Central Bureau of Statistics Curaçao, 2017. De tegengestelde ontwikkeling in Curaçao voor de periode 2013-2014 (waarin het reële BBP afnam en slechts licht groeide in 2015, terwijl de werkloosheid afnam) moet worden toegeschreven aan veranderingen in structurele en/of frictie werkloosheid, en niet zo zeer aan cyclische werkloosheid. P. 26.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn, Sector Arbeid. *Factsheet Nationaliteiten, aantallen & Functies*. Tewerkstellingsvergunningen, 2010-2017. Het totaal aantal aanvragen, inclusief verlengingen en verandering van werkgever betrof: 4.030 (2015), 3.641 (2016), 3.111 (2017).

⁷⁰ Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Curaçao, *Arbeidsmarktonderzoek. Kansen en randvoorwaarden voor jongeren van de Sociale Vormingsplicht*, 2014, p. 8.

⁷¹ KBB (2014); Dare (2015), p. 30.

Teveel jongeren verlaten het onderwijs zonder een startkwalificatie. De oorzaken hiervan liggen in het maken van opleidingskeuzes waar in de arbeidsmarkt geen vraag naar is, in het gebrek aan aanbod van vakopleidingen waar vraag naar is, en in het gegeven dat veel jongeren tijdens hun stage ervoor kiezen bij hun werkgever in dienst te treden om daarmee een (minimum)salaris te verdienen, in plaats van weer naar de schoolbanken terug te keren teneinde hun startkwalificatie te behalen.

Uit een in mei 2018 uitgevoerd onderzoek door Impacto, aanbieder van HR- en facilitaire services op de Curaçaose arbeidsmarkt, komt naar voren dat de aansluiting van diverse SBO opleidingen en de arbeidsmarkt ontoereikend is. Ondanks het feit dat er voldoende jongeren uitstromen en op zoek zijn naar werk, hebben bedrijven grote moeite met het vinden van geschikte vakmensen op het juiste niveau. 'We leiden op voor beroepen waar geen vacatures voor zijn'.⁷² Het gaat hier bijvoorbeeld om beroepen in de zorg en administratieve beroepen. Een concreet voorbeeld van een studiekeuze die niet opleidt tot een plek op de arbeidsmarkt is administratie op SBO 2 niveau. Vanwege automatisering is er geen behoefte meer aan opgeleiden op dat gebied. Veel leerlingen kiezen echter nog steeds voor deze richting.

Anderzijds is er een tekort aan praktisch opgeleide vakmensen in de bouw, zoals lasser, tegelzetter en timmermannen, is er in de horeca een groot tekort aan bartenders, koks en kamerpersoneel en is er in de technische sector vraag naar elektriciens, installateurs en monteurs.

De afgelopen 10-15 jaar zijn er nauwelijks nieuwe opleidingen gestart, terwijl de arbeidsmarkt wel verandert. Daarbij komt dat de eindtermen van de huidige opleidingen verouderd zijn en er in het onderwijs onvoldoende middelen zijn om de aansluiting te realiseren via het aanbieden van vraag-gestuurde opleidingen.

Het kernprobleem is dat er onvoldoende afstemming plaatsvindt tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

Op SBO-niveau staan er verschillende initiatieven op stapel om een betere afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt te realiseren. Het reguliere onderwijs biedt voorsnog geen leerweg Werkend Leren SBO (4 dagen van de opleiding bij een leerbedrijf en 1 dag op school) aan, maar naar verwachting start in september 2018 de SBO-school Nilda Pinto een leerweg Werkend Leren voor 4 opleidingen in de *hospitality* sector, in samenwerking met de hoteliersvereniging CHATA. Dit maakt onderdeel uit van een omvangrijker initiatief om het concept Werkend Leren breed in te gaan zetten, gefaciliteerd door Impacto.

De Vereniging voor Protestants Christelijk Onderwijs (VPCO) is voornemens om een SBO met leerwegen Werkend Leren en Lerend Werken (25 procent - 50 procent beroepspraktijkvorming) te starten, waarvoor er veel afstemming met het bedrijfsleven gaande is. Uit het veldonderzoek dat door VPCO is verricht kwam onder andere naar voren dat in diverse branches behoefte is aan arbeidskrachten waarvoor geen opleidingsaanbod is, zoals de opleiding Sport en Beweging voor onder meer het beroep personal trainer en diverse beroepen in de *hospitality* sector.

Ook binnen het hoger beroepsonderwijs op Curaçao wordt ingespeeld op technologische veranderingen en trends op de arbeidsmarkt en binnen het onderwijs. Zo is de technische faculteit van de University of Curaçao (UoC) zich meer gaan richten op het aanbieden van zogenaamd praktijkgeïnspireerd onderwijs. Hierbij ligt er meer focus op vraaggestuurd *research* en *development*, een breder aanbod met modules op verschillende niveaus, modules met nieuwe technologieën (zoals *blockchain* en Revit, software voor 2D tekeningen met aansluiting op Building Information

⁷² *Werkend Leren SBO Curaçao, Werkend Leren, een combinatie van vakmanschap en duurzaam onderwijs*, 9 mei 2018.

Management voor onder andere 3D modelling) en worden mogelijkheden onderzocht voor het aanbieden van nieuwe niveaus van onderwijs (bijvoorbeeld HBO *5-associate degree*), die internationaal aansluiting kunnen vinden. Ook wordt onderzocht om via nieuwe wegen te komen tot diploma's met gebruikmaking van online leren, *blended learning*, een combinatie van campusonderwijs en online leren met modules die internationaal worden aangeboden door universiteiten.

Binnen het Curaçaose onderwijsstelsel is echter op dit moment niet voorzien in een systematische en frequente vernieuwing van curricula. Hierdoor vinden noodzakelijke (vak)vernieuwingen vaak niet, te laat of te geïsoleerd plaats. Er is bovendien onvoldoende samenhang in het curriculum, zowel tussen vakgebieden als tussen onderwijssectoren.⁷³ Juist het toenemende belang van de zogenoemde 21ste-eeuwse vaardigheden laat de kwetsbaarheid van het onderwijs zien.

Met het oog op de snel veranderende arbeidsmarkt, zoals hierboven beschreven, zijn voorbereiding hierop en snelle aanpassingen hieraan in het onderwijsveld noodzakelijk, waarbij het onderwijsaanbod beschikt over eigentijds curricula. Tegelijkertijd kan, door scholing op een bepaalde manier in te richten, de toekomstige (lokale) arbeidsmarkt worden gestuurd.

De SER pleit voor gerichte aandacht voor curriculumvernieuwing. Om verder verlies van banen te voorkomen en het ontstaan van nieuwe beroepen en een andere manier van werken een kans te geven, moeten overheid en onderwijs snel de bakens verzetten.

2.4 ROA en Kenniscentrum Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven

Momenteel gaat 70 procent van de leerlingen na het basisonderwijs naar het VSBO en 20 procent naar de HAVO/VWO. Van degenen die het VSBO hebben afgerond gaat 70 procent naar het SBO.⁷⁴ De meest voorkomende eindkwalificatie van de werkende bevolking op Curaçao is SBO, namelijk 26,1 procent.⁷⁵ In de in 2017 verschenen notitie 'Opleiding & Arbeid' staat de aansluitingsproblematiek beschreven, evenals aanbevelingen voor een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt van Curaçao.⁷⁶ In een expertmeeting met alle schoolbesturen in mei 2016 werd het uitblijven van de Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt als een gemis ervaren. Er is nu geen organisatie die in de praktijk de link legt tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt.⁷⁷

De regierol die de ROA dient te vervullen, is een belangrijke voorwaarde om actieve samenwerking tussen arbeidsmarkt en beroepsonderwijs blijvend vorm te kunnen geven.⁷⁸ Een dergelijke ROA kan tevens een regiefunctie vervullen met betrekking tot de noodzakelijke samenwerking en afstemming op zowel uitvoerings- als beleidsniveau tussen de schoolbesturen en het Ministerie van OWCS.

⁷³ Tigerteam Werk en Ondernemerschap bestaande uit vertegenwoordigers van MEO, SOAW, OWCS en de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Nationaal Platform Jeugdontwikkeling, *Opleiding & Arbeid, Aanbevelingen voor een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de Arbeidsmarkt van Curaçao*, januari 2017, p. 10 – 11.

⁷⁴ Informatie verkregen van Impacto. Uit het onderzoek van Dare (2015) komt de slechte aansluiting VSBO-SBO naar voren, p. 38.

⁷⁵ De economische status van de beroepsbevolking, CBS 2011.

⁷⁶ Nationaal Platform Jeugdontwikkeling, *Opleiding & Arbeid, Aanbevelingen voor een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de Arbeidsmarkt van Curaçao*, januari 2017. Het verbeteren van arbeidskansen voor jongeren op Curaçao is één van de pijlers van het Actieprogramma voor Jeugdontwikkeling.

⁷⁷ Ibid, p. 10.

⁷⁸ Ibid, p. 8.

Gelet op het voorgaande is er volgens de SER dringend behoefte aan een uitvoeringsorganisatie die de functie vervult van bruggenbouwer tussen de arbeidsmarkt en het secundair beroepsonderwijs: een Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), waarvoor de Landverordening secundair beroepsonderwijs en educatie (A.B. 2008, no. 37) het algemeen wettelijk kader biedt.

Van belang is om vast te stellen waar de arbeidskansen liggen en het onderwijs hierop af te stemmen. Het betreft een dynamisch en steeds aan verandering onderhevige materie. Vraaggestuurd beroepsonderwijs waarbij het accent tevens meer komt te liggen op werkend leren, stelt de leerlingen in staat om na afronding van de studie met voldoende bagage aan het werk te gaan.

In het persbericht van het nationale dialoogplatform '*Korsou ta Avansá*' van 8 juli 2018 wordt onder punt 9 gesteld dat er weer een ROA wordt opgericht dat verantwoordelijk zal zijn voor het herzien van de eindtermen uit 2003 en met aanbevelingen komt voor aanpassingen van het onderwijssysteem. Tevens wordt in het persbericht onder hetzelfde punt 9 gesteld dat er weer een organisatie wordt ingesteld met dezelfde taken die voorheen het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB) uitvoerde, namelijk het opleiden van leermeesters bij bedrijven.

Uit de in het voornoemde persbericht omschreven taken van een ROA wordt volgens de SER niet duidelijk of er bedoeld wordt op een ROA uitsluitend op SBO niveau, of tevens op een ROA als hoger adviescollege voor beleidsvraagstukken op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt.

De SER is van mening dat een hoger adviesorgaan en een ROA zoals bedoeld in de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie, verschillend van aard zijn en dat een dergelijk onderscheid ook wenselijk is. In het volgende hoofdstuk wordt hier nader op ingegaan.

De SER ziet voordelen in een ROA-SBO als hybride organisatie, met taken zoals beschreven in de landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie in combinatie met taken die het KBB voorheen uitvoerde op het gebied van leermeestertraining en het certificeren van leerbedrijven binnen het kader van de beroepspraktijkvorming (stages).

De SER geeft hierbij in overweging om voor wat betreft de werkwijze van een dergelijke – meer hybride - ROA aansluiting te zoeken bij de Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Caribisch Nederland (ROA CN). ROA CN vormt een brug tussen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo, vergelijkbaar met het sbo in Curaçao) en de arbeidsmarkt op de drie eilanden binnen Caribisch Nederland. ROA CN geeft advies aan de minister van onderwijs over onder meer de doelmatigheid van beroepsopleidingen, inzake het ontwikkelen van opleidingen die relevant zijn voor de regionale arbeidsmarkt. Ook zorgt ROA CN voor voldoende plaatsen voor beroepspraktijkvorming en kent zij erkenningen toe aan leerbedrijven, die daarna regelmatig worden beoordeeld.⁷⁹ ROA CN maakt bij het adviseren over de kwalificaties gebruik van de up-to-date kwalificaties van de (Nederlandse) Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB).⁸⁰ Waar nodig worden de kwalificaties aangepast aan de lokale situatie.

⁷⁹ <http://www.roacn.com>.

⁸⁰ De doelen van SBB zijn omschreven als: studenten krijgen de beste praktijkopleiding met uitzicht op een baan en bedrijven beschikken nu en in de toekomst over de vakmensen die ze nodig hebben. De wettelijke taken van SBB, die gericht zijn op het middelbaar beroepsonderwijs en het bedrijfsleven, omvatten:

- erkennen en begeleiden leerbedrijven
- onderhouden van de mbo-kwalificatiestructuur
- verzorgen van informatie over de arbeidsmarkt, beroepspraktijkvorming (stages en leerbanen) en de doelmatigheid van het opleidingsaanbod.

De SER is van mening dat, gezien het grote belang van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt, het voorbereid zijn op de *Future of Work* en het terugdringen van de jeugdwerkloosheid, continuïteit gewaarborgd moet zijn. De SER sluit zich dan ook aan bij hetgeen in de notitie 'Opleiding & Arbeid' wordt gesteld met betrekking tot de organisatie en de rol van de overheid.⁸¹ De taken van een ROA, gemodelleerd naar ROA CN, zowel de beleidsmatige als de uitvoerende, dienen wettelijk verankerd te zijn. Er moet sprake zijn van een bevoegde opdrachtgever, een uitgewerkt plan of programma en bijbehorende middelen en bevoegdheden. Indien dit niet het geval is, bestaat een gerede kans dat er private initiatieven ontstaan die niet voor iedereen toegankelijk zijn en/of ad hoc oplossingen.⁸²

In het kader van de kwaliteitsborging van de taken van een dergelijke ROA acht de SER een reguliere evaluatie, waarbij de doelen en uitkomsten worden geëvalueerd en bijgesteld waar nodig, onontbeerlijk. Zodoende kan adequaat worden ingespeeld op zowel de dynamiek van de arbeidsmarkt als van het onderwijs.

De SER wijst er hierbij wellicht ten overvloede op dat de ambitie om als land een hogere productiviteit te bewerkstelligen en innovatief te kunnen opereren, ook beroepsopleidingen op een hoger niveau vereist. In het volgende hoofdstuk wordt hierop dieper ingegaan.

2.5 Onafhankelijk adviescollege

2.5.1 Nut en noodzaak van een apart adviescollege

Hoe kunnen organisaties zich voorbereiden op een toekomst waar nog zo weinig zicht op is? Hoe kunnen mensen hun eigen loopbaan vormgeven en de daarbij behorende opleidingen? Hoe kan de overheid een sterke visie ontwikkelen op de *Future of Work* binnen het kader van een effectief arbeidsmarktbeleid?

Hoe technologie en andere trends de economie van Curaçao beïnvloeden, en wie daarvan profiteert, zal ook mede afhangen van de keuzes die worden gemaakt op het beleidsgebied, op wetgevingsgebied en op institutioneel niveau.

Visie, beleid, besluitvorming en samenwerking zijn de belangrijkste elementen die noodzakelijk zijn om daadwerkelijk de aansluiting onderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren.

Verder adviseert het SBB de minister van OCW over de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt.

⁸¹ Notitie *Opleiding & Arbeid*, p. 18.

⁸² Notitie *Opleiding & Arbeid*, p. 18.

De volgende beleidsvraagstukken staan hierin centraal:

- Hoe kan het onderwijs flexibel, tijdig en adequaat inspelen op de zich continue en snel veranderende gewenste kennis en vaardigheden vanuit de arbeidsmarkt, zodat leerlingen en studenten de kennis en vaardigheden van de toekomst ontwikkelen?
- Hoe kunnen we zorgen voor een duurzame inzetbaarheid en maatschappelijke participatie van iedereen in de werkende leeftijd op de arbeidsmarkt: het vergroten van de *employability* binnen het kader van een effectief arbeidsmarktbeleid?
- Deze uitdagingen zijn des te groter in een land als Curaçao, waar een toenemende levensverwachting in combinatie met een sterk gedaald geboortecijfer ertoe zal leiden dat mensen steeds langer op de arbeidsmarkt actief dienen te zijn, terwijl als gevolg van technologische veranderingen hun competenties steeds sneller verouderd raken. Hoe kunnen *Lifelong learning* systemen worden ontwikkeld zodat de beroepsbevolking regelmatig kan worden om- en bijgeschoold?

Deze vraagstukken zijn complex van aard en vereisen een integraal beleidsraamwerk, waarbij stakeholders van de private en publieke sector, het onderwijs en het maatschappelijk middenveld actief met elkaar samenwerken om de vooruitzichten voor iedereen te verbeteren, te midden van de vele uitdagingen van de toekomst.

De snelheid en mogelijke impact van technologische veranderingen en andere mega-trends op de vraagstukken gerelateerd aan de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt zijn dusdanig dat dit een exclusieve aandacht vanuit specifieke expertises vereist. Om nu en in de toekomst in staat te zijn om tijdig in te spelen op deze veranderingen op de arbeidsmarkt zijn vernieuwingen van en binnen het gehele onderwijsstelsel nodig.

Gelet op de omvang en complexiteit van voorgenoemde beleidsvraagstukken, alsmede het intersectorale karakter hiervan, is er volgens de SER behoefte aan een op basis van artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao in te stellen onafhankelijk adviescollege van experts dat zich op strategisch niveau bezig houdt met de analyse en advisering op beleidsniveau ten aanzien van de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Het strategische adviescollege vervult een signaalfunctie van trends en thema's op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt, is 'makelaar' tussen de wetenschappelijke wereld en de beleidspraktijk en produceert nieuwe beleidsopties die ook verder af kunnen staan van de gangbare politieke/bestuurlijke opinie.⁸³

Voorgesteld wordt om het adviescollege niet Raad voor Onderwijs en Arbeidsmarkt te noemen, maar Adviescollege voor de Toekomst van Werk en Educatie (TWE). Het gebruik van het begrip 'adviescollege' is allereerst in overeenstemming met de terminologie in artikel 72 van de Staatsregeling van Curaçao en met de terminologie in artikel 1, lid a, in de Landsverordening adviescolleges (A.B. 2010, no. 87, bijlage g), die het algemeen wettelijk kader voor de instelling van het adviescollege TWE biedt. Door het adviesorgaan anders te noemen kan er tegelijkertijd geen verwarring ontstaan met de ROA zoals genoemd in de Landsverordening secundair beroepsonderwijs en educatie. Tevens geeft de volgorde van de begrippen Toekomst van Werk en Educatie, het belang aan van het beschouwen van onderwijsvraagstukken vanuit het perspectief van *Future of Work*. Immers de toekomst van het werk is leidend ten aanzien van de inrichting van de onderwijsstelsels.

⁸³ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), *Evaluatie Kaderwet Adviescolleges: Derde staat van advies 2005 – 2010*, 2011, p. 5.

2.5.2 Taakomschrijving en werkwijze TWE

Het adviescollege analyseert trends in de vraag naar arbeid op de lokale en internationale arbeidsmarkt en trends in het onderwijs en vertaalt deze trends naar advies omtrent onderwijs- en arbeidsmarktbeleid. Advisering op het gebied van onderwijsbeleid betreft alle fasen en niveaus van onderwijs, gericht op het ontwikkelen van competenties voor een toekomstige arbeidsmarkt en de inrichting van het onderwijs, zodat dit zo goed mogelijk aansluit. Het adviescollege adviseert intersectoraal aan de regering en de Staten gevraagd en ongevraagd over de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt en is daarin richtinggevend voor de middellange en lange termijn.

Het aantal beleidsadviezen en de aard ervan bepaalt de raad zelf, na overleg met in eerste instantie de verantwoordelijke bewindspersonen van OWCS, SOAW en MEO. De intersectoraal werkende raad stelt hiertoe een jaarprogramma op. De hierboven genoemde beleidsvraagstukken zijn leidend bij het opstellen van het jaarprogramma. De ministeries hebben met het adviescollege strategische en onafhankelijke adviseurs tot hun beschikking.⁸⁴ Vooral het formuleren van de juiste strategische vragen vanuit de ministeries is belangrijk voor het adviescollege. Anderzijds kan het adviescollege ook ongevraagd aan de regering en de Staten advies uitbrengen en sturen op de jaarlijkse programmering in interactie met de departementen. De SER beveelt aan om de werkwijze van het adviescollege nader vast te stellen in een reglement van orde, zoals bedoeld in artikel 21 van de Landsverordening adviescolleges.

2.5.3 Samenstelling van het adviescollege

Met in achtneming van artikel 10 van de Landverordening adviescolleges bestaat het adviescollege uit ten minste drie en ten hoogste zeven leden, inclusief de voorzitter. Conform artikel 11 worden de leden bij Landsbesluit op persoonlijke titel voor een periode van maximaal vier jaar benoemd. Daarna kunnen zij twee maal worden herbenoemd. Zij zijn onafhankelijk en vertegenwoordigen geen belangengroepen. Met in achtneming van artikel 12, eerste lid, worden de leden van het college benoemd op grond van hun deskundigheid die nodig is op het beleidsterrein, alsmede op grond van maatschappelijke kennis en ervaring.

De onafhankelijke experts beschikken over verschillende, brede profielen, zoals onderwijs en wetenschap, innovatie, arbeidsmarkt en economie. Daaromheen kan een groep van (internationale) adviseurs, al dan niet georganiseerd in Commissies, worden gevraagd om, afhankelijk van het onderwerp c.q. de problematiek, te adviseren op specifieke terreinen.

De benodigde expertise en andere resources zijn schaars en zullen naar verwachting deels uit het buitenland moeten komen. Indien en voor zover hiertoe internationale experts worden aangetrokken, hoeven zij niet woonachtig te zijn op Curaçao. Dit vergroot de (internationale) expertise in het adviescollege. Bovendien vormt woonplaats met de huidige communicatiemiddelen geen enkel beletsel voor het effectief kunnen participeren in vergaderingen.

Vertegenwoordiging van belangengroeperingen in het adviescollege, zoals het initiatiefontwerp voorstelt, is niet conform de Landsverordening adviescolleges. De Landverordening adviescolleges bepaalt in artikel 12, eerste lid, dat de leden van een adviescollege worden benoemd op grond van hun deskundigheid. Wel acht de SER het van groot belang dat het adviescollege voeling houdt met het bedrijfsleven, de besturen van onderwijsinstellingen, de overheid en het maatschappelijk middenveld. Het adviescollege houdt uiteraard ook voeling met de ROA-SBO, dat zich met name

---

⁸⁴ Ibid, p. 8.

begeeft op het uitvoeringsniveau inzake de afstemming beroepsonderwijs en arbeidsmarkt. De wijze waarop het college hier invulling aan geeft bepaalt het college zelf.

2.5.4 Ondersteuning

Het college wordt inhoudelijk en facilitair ondersteund door een Secretariaat. De directeur van het Secretariaat is tevens Secretaris van het adviescollege. De stafmedewerkers, ieder vanuit zijn of haar deskundigheid, zorgen voor de voorbereiding van de adviezen en andere publicaties. De overige medewerkers staan garant voor de facilitaire ondersteuning. Het college zal worden belegd bij het Bureau Secretariaatvoering SER/ROA/GOA. Hierin voorziet het Landsbesluit, houdende algemene maatregelen, regelende de organisatie en taakstelling van het Bureau Secretariaatvoering SER/ROA/GOA (P.B. 2002, no.12).

2.5.5 Conclusie

Naar de mening van de SER zijn de uitdagingen van de *Future of Work* dusdanig complex en verstrekkend dat onderwijs, bedrijfsleven, vakbonden en overheid het zich niet kunnen veroorloven om af te wachten wat komen gaat. Veranderingen op de arbeidsmarkt vinden al plaats en in een steeds sneller tempo. De toekomst van werk zal het resultaat zijn van vele complexe, wisselende en nu nog niet te voorspellen krachten. Een proactieve houding is dan ook nodig om de uitdagingen van de toekomst van werk aan te kunnen gaan.

De SER acht het derhalve noodzakelijk dat zowel een technisch-specialistische ROA voor het secundair beroepsonderwijs wordt ingesteld met een regiefunctie ter borging van de aansluiting tussen arbeidsmarkt en beroepsonderwijs, als ook een vast adviescollege in de zin van de Landsverordening adviescolleges, dat richtinggevend is voor de middellange en lange termijn beleidsontwikkeling op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt.

Namens de Sociaal-Economische Raad,

De fungerend Voorzitter,

mr. J.H. Jacobs

De Algemeen Secretaris,

d/s. R.J. Henriquez

cc.: De Minister van Algemene Zaken
De Minister van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport
De Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn
De Minister van Economische Ontwikkeling
De Uitvoeringsorganisatie Wetgeving en Juridische Zaken (UOWJZ)

Bijlage 1   Puntsgewijze samenvatting van het advies van de RvA inzake het initiatiefontwerp

- Noodzakelijkheid van een ROA is onvoldoende gemotiveerd. Geen motivering waarom er mogelijksterwijs twee adviesorganen (een aparte ROA voor secundair beroepsonderwijs) noodzakelijk zijn.
- Een adviescollege kan slechts binnen het in de Landsverordening adviescolleges (A.B. 2010, no. 87) vastgestelde algemeen wettelijk kader tot stand worden gebracht. In diverse bepalingen is afgeweken van de formele wetgeving zonder dat daarvoor een deugdelijke motivering is, hetgeen een wettelijke vereiste is. Voorbeelden van afwijkingen ten opzichte van de Landsverordening adviescolleges:
  - Ten hoogste vijftien leden – in de Landsverordening adviescolleges wordt uitgegaan van ten hoogste zeven leden
  - Leden uit representatieve organisaties – deze eis is niet opgenomen in Ivo
  - Drie leden benoemd vanwege deskundigheid – in Ivo geldt dit voor alle leden
  - Secretaris lid van Raad – in Ivo geen lid
  - Leden treden om de vier jaar af met dien verstande dat elk jaar de helft volgens een van tevoren vastgesteld rooster aftreedt. In Ivo: leden worden benoemd voor ten hoogste vier jaren
  - Geen beperking aan herbenoembaarheid – in Ivo herbenoembaarheid tot slechts tweemaal
  - Positie van medewerkers van het secretariaat, niet bij landsbesluit – in Ivo bij landsbesluit.
- Noodzaak benoemen van plaatsvervangende leden is sinds 10-10-10 niet meer aanwezig.
- Noodzaak inwinning advies van SER vanwege raakvlakken van adviesterreinen.
- Ontbreken van een financiële paragraaf.
- Onverenigbare functies: ontbreken diverse functies.
- Bepaling bloed- en aanverwantschap niet opgenomen.
- Formatie van secretariaat: in initiatiefontwerp geen grondslag opgenomen voor maximum aantal formatieplaatsen, noch voor organisatiestructuur.
- Iedere minister kan raad verzoeken ambtenaren als waarnemer toe te laten bij raadsvergaderingen – in strijd met onafhankelijkheid van Raad.
- Rechtspositie van secretaris en overige personeel niet opgenomen.
- Kwaliteit van de memorie van toelichting onder de maat.
- Geheimhoudingsplicht moet volgens de RvA niet alleen voor de raadsleden, maar ook voor de secretaris en overige medewerkers gelden.
- In de bijlage staan opmerkingen van wetstechnische en redactionele aard. Deze bestaat uit 2,5 pagina's tekst.